

Дяченко Олексій Петрович

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Одеський державний аграрний університет, Україна

СТРУКТУРА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Відсутність належного нормативно–правового та організаційно–інституційного забезпечення значно ускладнює реалізацію мети державної політики щодо обмеження тіньових економічних відносин, зокрема у контексті безпеки національної економіки. Важливим напрямом державної політики обмеження тіньових економічних відносин є удосконалення нормативно–правових засад боротьби з криміналізацією економіки на основі повної та достовірної структуризації тіньової економіки, що дасть змогу виявити найбільш проблемні моменти даної політики.

В економічно розвинутих країнах світу, більшість учених і спеціалістів, які вивчають тіньову економічну діяльність, найчастіше вживають наступне структурування, де виділяють дві складові тіньової економіки:

1. Економічна діяльність, що є легальною, не прихованою, але й такою, що не підлягає оподаткуванню і не враховується офіційною статистикою (виробнича діяльність у домашніх господарствах, надання послуг на непостійній основі, дохід, що отримується із присадибних ділянок тощо). Найчастіше в наукових дослідженнях ця складова тіньової економіки називається «неформальною економікою».

2. Протизаконна, свідомо прихована економічна діяльність. Ця частина тіньової економіки називається «підпільною» економікою і включає заборонену в державі економічну діяльність, кримінальні діяння, а також всі інші види діяльності, які повинні враховуватися і контролюватися державою, але суб'єкти такої діяльності умисно її приховують з метою ухилення від сплати податків або в інших протиправних діях (отримання прихованих доходів, заборонені види економічної діяльності, нелегальне виробництво товарів чи надання послуг,

шахрайство, відмивання доходів злочинного походження, наркобізнес, проституція, торгівля людьми тощо) [1, с. 43].

Стосовно складових елементів тіньової економіки дещо відрізняється думка іншого американського економіста Д. Блейдса. За його концепцією до тіньової економіки належать: виробництво цілком легальної продукції, що приховується від влади у зв'язку з небажанням сплачувати податки; виробництво заборонених товарів і надання послуг; приховувані доходи в натуральній формі [2, с. 80].

Якщо узагальнити всі види тіньової діяльності, які пропонуються зарубіжними дослідниками, то можна виділити такі три складові тіньової економіки: підпільна економічна діяльність; прихована економічна діяльність; кримінальна економічна діяльність.

Варто відмітити, що даний підхід відповідає концепції тіньової економіки, запропонованій у межах версії СНР-1993 року, який розглядає тіньову економіку як три складові: приховане виробництво; неформальна, неофіційна діяльність або невидима економіка; нелегальна економічна діяльність [3, с. 168].

І. Ю. Гришова пропонує наступну класифікацію тіньової економіки за ступенем легальності господарських операцій економічної діяльності:

1. Легальна економіка. Економічна діяльність, яку не фіксують у звітності та договорах, однак вона не порушує встановлені законодавчі норми та права інших суб'єктів господарювання.

2. Позаправова економіка. Економічна діяльність, яка порушує права інших суб'єктів господарювання, але не регламентована діючим законодавством і знаходиться відповідно поза правовим полем. В основному ця економічна діяльність використовує прогалини у чинному законодавстві.

3. Напівправова економіка. Економічна діяльність, яка за своїми цілями відповідає чинному законодавству, але періодично виходить за його межі по характеру застосовуваних засобів.

4. Нелегальна, кримінальна економіка. Економічна діяльність, яка заборонена законом і по своїй суті порушує його: наркобізнес, незаконне

виробництво зброї і незаконна торгівля нею, контрабанда, проституція, торгівля людьми [4].

Більшість сучасних українських дослідників схиляються до такого визначення структурних елементів тіньової економіки: неофіційна економіка, фіктивна економіка, підпільна економіка [1-3].

Вважаємо за доцільне використати названу структуризацію для теоретичного осмислення видів тіньової діяльності (рис. 1).

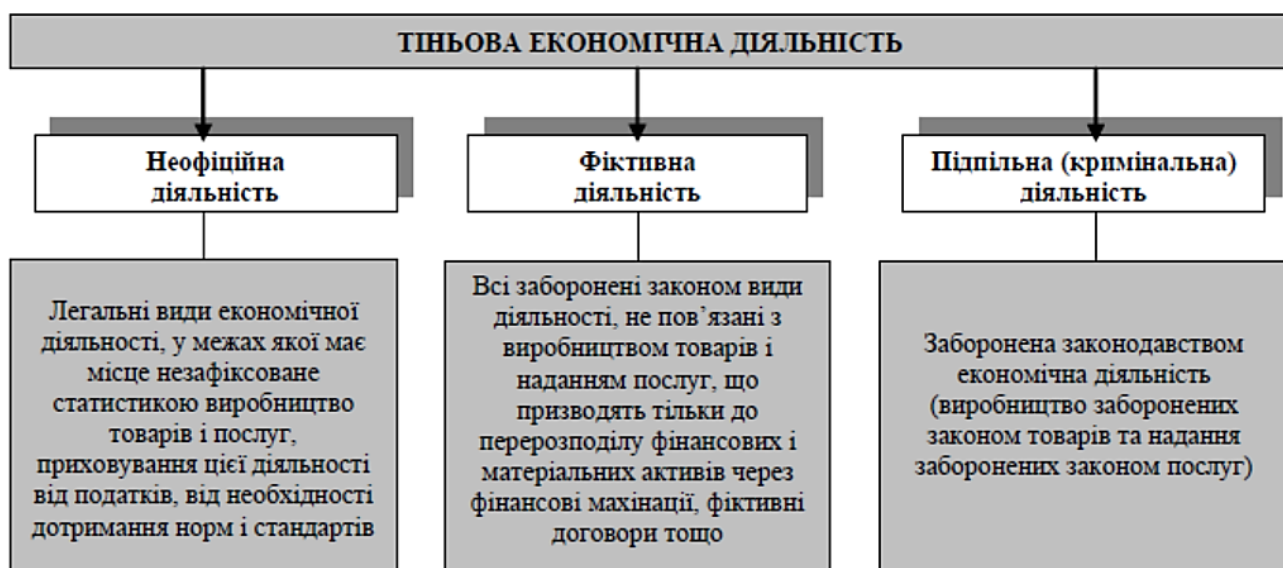

Рис. 1. Загальна структура тіньової економіки

Системний аналіз вищенаведених складових тіньової діяльності дозволяє виділити наступні домінуючі сегменти сучасної тіньової економіки та основні механізми одержання тіньових доходів [1-4]:

- 1) приховування реальних доходів громадян, а також доходів і прибутків підприємств від оподаткування;
- 2) одержання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари і послуги;
- 3) корупція;
- 4) випуск і реалізація неврахованої продукції та надання неврахованих послуг;

- 5) кримінальний промисел (рекет, наркобізнес, проституція, розкрадання та грабежі);
- 6) нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції (контрабанда);
- 7) нелегальний експорт капіталів;
- 8) фінансове шахрайство;
- 9) незаконна приватизація державної власності;
- 10) дрібні розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах.

Таким чином, тіньова економіка охоплює різні сегменти неофіційної, нерегламентованої, прихованої діяльності, які в тій чи іншій мірі приносять тіньові доходи. Під останніми розуміють надходження у грошовій формі, отримані з соціально-нейтральних чи соціально-позитивних джерел неформального сектора, неврахованих і неоподаткованих державою видів економічної діяльності та з соціально-негативних джерел підпільного сектора тіньової економіки. Тобто, тіньові доходи – це доходи, які формуються в процесі тіньової діяльності як кримінального, так і некримінального характеру.

Література:

1. Гришова І.Ю. Корупційні ризики та зарубіжна методологія їх оцінки в системі економічної безпеки / І.Ю. Гришова., О.О.Красноручський // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 4 (4). – С.40-46.

2. Кравчук А.О. Тіньові аспекти економіки України в податковому секторі / А.О. Кравчук // Український журнал прикладної економіки. Тернопільський національний економічний університет. 2016. Том 1. - № 3.- 79-86 с.

3. Shabatura T. Financial mechanism of economic security company / T. Shabatura, I. Grishova, A. Galitsky, S. Stoyanova- Koval, V. Zamlynsky, M. Shcherbata, T. Butenko // The collection includes material reports 3rd International

Scientific and Practical Conference "Science and Society" held SCIEURO in London 20-21 March 2013. – p. 160-180.

4. Гришова, І. Ю. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління [Текст] / І. Ю. Гришова, Т. М. Гнат'єва // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 3. – С. 32-40.